

Egy ál-Cato a Dunáról

Pázmány Péter *Meteorológia*-kommentárja végén (*Petri Cardinalis Pázmány Opera Omnia*. Series Latina, III. Egyetemi Nyomda, Bp., 1897. 545. old.) a Duna forrásvidékéről írva „megelégszik ókori szerzők nézeteinek idézésével. Az első Anianus Cato, aki a dánok vidékéről eredezteti a Duna folyót és egyben nevét is.”

Maróth Miklós: „A szelekről”, in: Krähling Edit (szerk.): *A klasszikus görög-római ókor a magyar művelődésben és tudományban*. Szenzár, Bp., 2003., 46. old.

Kérdés:

Ki volt Anianus Cato, és munkássága az antik irodalom melyik korszakához tartozik?

Mint az autográf kézirat soraiból jól látható, Pázmány első mondatának alanya ‘Annius Cato’ (Egyetemi Könyvtár, F 6, f. 455v, l. BUKSZ 2006. ősz, 296. old.).¹ Ebben a mondatban említi Pázmány azt, hogy ezen auktor szerint a Duna a folyam mentén élő dánokról lett elnevezve. Ugyanakkor sem Anianus, sem Annius Cato nevű ókori szerzőt nem ismerünk.

Az a szöveghely, amelyre Pázmány utal, a domonkos rendi Johannes Annius Viterbensis (vagy Viterbiensis – eredeti nevén Giovanni Nanni) *Commentaria super opera diversorum auctorum de antiquitatibus loquentium* c. művében jelent meg először (Eucharius Silber, Róma, 1498).² Ez a később változatos címeken számos

kiadást megért mű tizenhét szerző Anniustól fabrikált „töredékeit” és Annius hozzájuk fűzött kommentárjait tartalmazza. Az idősebb Cato *Origines* c. művének tulajdonított huzsonkét „töredék” közül az ötödik³ említi – annak cáfolása közben, hogy Isztria neve a Duna Ister nevéből eredne –, hogy a Dunának a folyam mentén élő dán törzsek⁴ adták a nevét (*cui Danae gentes accolae nomen impressere*). Ennek megfelelően Pázmány nem egy Annius Cato nevű szerzőről, hanem az Anniusnál található Catóról – vagy ahogy mi mondanánk, az Annius által hamisított ál-Catóról – beszél.

BODNÁR ISTVÁN

1 ■ A kézirat leírását I. Szilágyi Sándor: *Catalogus manuscriptorum Bibliothecae Regiae Scientiarum Universitatis Budapestinensis*. II. kötet, I. rész: *Catalogus librorum manuscriptorum*. Egyetemi Nyomda, Bp., 1889. 136. old., a katalógus az interneten elérhető: www.konyvtar.elte.hu/szolgaltatasok/e_szolg/catalogus1.pdf.

2 ■ L. az Andalúziai Virtuális Könyvtár (Biblioteca Virtual de Andalucía) interneten közzétett példányát: www.juntadeandalucia.es/cultura/bibliotecavirtualandalucia/catalogo_imagenes/grupo.cmd?path=10025. Az Országos Széchényi Könyvtárban Annius *Antiquitates*ének későbbi kiadásai találhatóak meg: a párizsi 1515-ös (Ant. 1558), az antwerpeni 1545-es (Ant. 7078 és Ant. 7079) és az antwerpeni 1552-es kiadás (Ant. 5686 és Ant. 13077).

3 ■ Az *Antiquitates* első, római kiadásának lapjai számozatlanok. Cato *Origines*ének 5.

„töredékéből” a Dunára vonatkozó sorok ebben a kiadásban a C iii nyomdai jelzetű (az Andalúziai Virtuális Könyvtár számozása szerint az 51.) oldalon találhatóak. Az 5. „töredék” helye az 1515-ös párizsi kiadásban (Ant. 1558): Liber VII. fo. LXIII; az 1545-ös antwerpeni kiadásban (Ant. 7078 és Ant. 7079): f. 170v; az 1552-es antwerpeni kiadásban (Ant. 5686 és Ant. 13077): p. 499A–D.

4 ■ Érthető okokból későbbi szerzők ezeket a dánokat a dákokkal próbálták azonosítani – I. pl. a jezsuita Philippe Briet: *Parallela geographiae veteris et novae*. Sébastien Cramoisy és Gabriel Cramoisy, Párizs, 1648–1649 – internetes elérés: http://gallica.bnf.fr/0082912_dokumentum, Recherche ➔ Recherche libre: 0082912 – II. kötet, II. rész, 5. fejezet, 1. § 1 (II. kötet, 280. old.) és 3. § 1 (II. kötet, 284. old.). (Az utóbbi szakasz szövegezése, Pázmányéhoz hason-

lón és Anniustól eltérően, a *vult* [szándékozik, akar] igét használja a mondat állítmányaként. Ennek alapján könnyen elképzelhető, hogy Pázmány és Briet nem közvetlenül idézi Annius szövegét, hanem – esetleg különböző átteteleken keresztül – mindketten egyazon közbülső forrásra támaszkodnak.) Az, hogy állítólag Cato szerint a Duna neve a dákokkal kapcsolatban állna, felkeltette egyes román kutatók érdeklődését is, I. Aurora Peșan „Trei fragmente inedite despre geți [și dacii] în Cato Maior, *Origines*” című, azóta visszavont cikkét a bukaresti Romániai Nemzeti Múzeum égisze alatt működő Etno-GenезaGrup honlapján (http://egg.mnir.ro/studii/stay_frame.htm, 3. közlemény, 2005. június). A cikket a <http://www.gk.ro/sarmizegetusa/izvoare/cato.htm> oldal Google által megőrzött 2005. augusztus 11-i állapotában ismerem, a román szöveg megértésében Forrai Réka volt segítségemre.